

СЕКЦІЯ 3
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

УДК 373.2.011.3-51:37.014(477)

**СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ОСОБИСТОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ
В ЧАС РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ**

Алеко О.А., к. пед. н.,
доцент кафедри дошкільної освіти
Донбаський державний педагогічний університет

Гопта Г.Г., студентка
педагогічного факультету
Донбаський державний педагогічний університет

У статті обґрунтовується значуща роль вихователя в становленні особистості дитини дошкільного віку. Подано погляди сучасних дослідників щодо оновлення вимог до особистості вихователя в час реформування національної системи освіти. Проведено паралель між новітніми вимогами до особистості вчителя нової школи і сучасними вимогами до вихователя закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: вихователь закладу дошкільної освіти, дитина дошкільного віку, реформування освіти, нова українська школа, освітнє середовище, дитиноцентризм.

В статье обосновывается значимая роль воспитателя в становлении личности ребенка дошкольного возраста. Представлены взгляды современных исследователей относительно обновления требований к личности воспитателя во время реформирования национальной системы образования. Проведена параллель между новейшими требованиями к личности учителя новой школы и современными требованиями к воспитателю дошкольного образовательного учреждения.

Ключевые слова: воспитатель дошкольного образовательного учреждения, ребенок дошкольного возраста, реформирование образования, новая украинская школа, образовательная среда.

Alienko O.A., Hopta A.H. MODERN REQUIREMENTS TO THE EDUCATOR'S PERSONALITY DURING THE REFORMATION OF THE NATIONAL SYSTEM OF EDUCATION

In the article the meaningful role of an educator is based on the formation of a personality of a preschool child. The opinions of modern researchers on updating the requirements to the personality of the educator during the reformation of the national system of education are given. A parallel is conducted between the newest requirements to the personality of the teacher of the new school and modern requirements to the educator of an establishment of preschool education.

Key words: educator of establishment of preschool education, child of preschool age, reformation of education, new Ukrainian school, educational environment.

Постановка проблеми. Інтеграція України в світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці. Система освіти має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі [5].

1 вересня 2017 року в Україні стартував пілотний проект «Нова українська школа».

Сто вітчизняних шкіл (по чотири школи кожної області) долучились до експерименту нового держстандарту початкової освіти. У зв'язку з реформуванням початкової освіти, з переходом нової школи на новий зміст, структуру і тривалість навчання актуалізується проблема реформування системи дошкільної освіти. У системі безперервної освіти, що розбудовується в Україні, вихідною ланкою становлення і розвитку особистості майбутнього повноправного громадянина держави є дошкільня.

Провідні принципи української системи дошкільної освіти задекларовано в низці загальнодержавних нормативних документів (Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концеп-

ція дошкільного виховання в Україні, Базовий компонент дошкільної освіти (2012 р.), Національна програма виховання дітей і учнівської молоді в Україні), які наголошують на необхідності створення відповідних умов для вдосконалення та реформування дошкільної ланки освіти, що забезпечує наступність між дошкільням і школою.

Розвиток неповторної унікальної особистості в дошкільному віці, здатної до самостійного критичного мислення, здібної до самостійного опанування знаннями, озброєної вміннями вирішувати проблемні ситуації, – сприятиме успішності дитини в майбутньому, що, у свою чергу, позитивно позначатиметься на благополуччі нашої української держави.

У сучасних умовах розвитку освіти спостерігається зміна її філософії: над адаптаційною філософією починають домінувати критично-креативні течії, які надають перевагу освіті, побудованій на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин. Це результат одночасних політичних і суспільно-економічних змін. Звідси актуальним стає пошук рішень, що сприяють формуванню динамічного, конкурентоспроможного фахівця, з критичною та творчою позицією.

Неможливо уявити собі реформування освіти без реформування та змін особистості педагога, який є центром освітньої системи, та якому належить бути вихователем громадянина третього тисячоліття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За переконанням видатних сучасних науковців (В. Абраменкова, І. Богданова, Н. Гавриш, Н. Захарова, І. Зверева, І. Кон, О. Кононко, К. Крутий, В. Кудрявцев, В. Кузь, С. Курінна, С. Литвиненко, Т. Поніманська, І. Рогальська, Д. Фельдштейн та ін.), дошкільна освіта є першою ланкою системи неперервної освіти, що поряд із сімейним вихованням закладає основи соціокультурного становлення особистості; забезпечує формування комплексу ключових компетентностей (фізичної, психологічної, соціальної), можливість адаптації до унормованого існування серед людей; формує ціннісне ставлення до світу, озброює елементарною наукою і мистецтвом життя.

Мета сучасної дошкільної освіти – не дати дитині багаж знань, а навчити їх здобувати. З дошкільного віку дитина має оволодіти способами здобуття потрібної інформації, вміннями аналізувати, систематизувати, розуміти причини і робити висновки, що знадобляться їй у подальшому житті. Саме такі завдання стоять перед педагогами закладів дошкільної освіти.

Дорослий займає центральне місце в духовному світі дитини, виступає носієм куль-

турних, моральних та духовних цінностей, а з іншого боку – він є безпосереднім організатором освітнього процесу. Із вступом до дошкільного закладу в мікросередовищі дитини з'являється важливий дорослий – вихователь. Від спілкування з ним значною мірою залежить ефективність соціального становлення і розвитку особистості дитини в дошкільні роки.

Сучасна система дошкільної освіти потребує радикального переосмислення сформованого підходу до професійної діяльності педагога. Дошкільному закладу потрібен педагог, здатний самостійно планувати, організовувати педагогічно доцільну систему роботи, а не просто виконувати посадові обов'язки. Сучасним дітям потрібні сучасні педагоги, педагоги-новатори, здатні вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, нестандартне, генерувати нове.

Завдання сучасного педагога – допомогти дітям орієнтуватись у соціокультурній ситуації сучасного суспільства, яке суттєво змінюється, вчити їх жити за законами і нормами світової цивілізації і культури [7].

Чимало вітчизняних досліджень присвячено особистості вихователя, його професійній компетентності, питанням підготовки спеціалістів, кваліфікаційним особистісним якостям особистості вихователя (Л. Артемова, Г. Беленька, Л. Загородня, Н. Калініченко, Е. Карпова, Ю. Косенко, М. Лещенко, В. Майборода, Т. Поніманська, О. Сухомлинська, М. Собчинська, С. Тітаренко та ін.)

У сучасному суспільстві педагог потребує виняткової уваги. Там, де його місце займають професійно не підготовлені фахівці, насамперед страждають діти. Це вимагає від суспільства створення таких умов, щоб серед педагогів опинялися люди, найбільш підготовлені до роботи з дітьми інтелектуально, морально й духовно. Найважливішими вимогами, що висуваються до педагога, є: любов до дітей, гуманістична спрямованість, наявність фахових знань, широка ерудованість, педагогічна емпатія, високорозвинений інтелект, високий рівень загальної культури та моральності, професійне володіння новітніми освітніми технологіями.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати та конкретизувати сучасні вимоги до особистості вихователя закладу дошкільної освіти на сучасному етапі реформування національної системи освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розробники концептуальних засад реформування початкової освіти означили

формулу нової школи, яка складається з дев'яти ключових компонентів:

- умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм;
- сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів;
- наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя;
- децентралізація та ефективно управління, що надасть школі реальну автономію;
- справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти [6].

За нашим переконанням, усі перелічені ключові компоненти формули нової школи мають бути реалізовані і в сучасному закладі дошкільної освіти. Розглянемо деякі з них, які стосуються нашого педагогічного пошуку.

Перший компонент – «умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно». Вважаємо, що цей постулат значною мірою має бути реалізованим і сучасним вихователем закладу дошкільної освіти. Чисельна кількість сучасних дослідників (Ш. Амоношвілі, В. Андрущенко, Ф. Гоноболін, Н. Гузій, І. Зязюн, П. Підкасистий, В. Кан-Калик, В. Кузь, М. Лещенко, О. Савченко, В. Семиченко, О. Сухомлинська та ін.) підкреслюють, що вихователь сьогодення має володіти творчим мисленням, креативними навичками, вмінням експериментувати, щоб працювати в нових умовах, які вимагають винахідництва і раціоналізаторства. Особливістю творчого педагога є те, що він реалізує свої особистісні й професійні творчі потенції засобами натхненної педагогічної діяльності та активної взаємодії між педагогом і дитиною.

Позитивні зміни в сучасному дитячому садку можливі лише за наявності творчого, цілеспрямованого вихователя, готового виховувати інноваційну особистість. Творчу особистість може виховати лише творчий вихователь. Ми погоджуємось зі справедливим твердженням науковця В. Андрущенко, який зауважує, що педагогіч-

ну творчість може реалізувати лише Вчитель з великої букви – науковець і педагог, вихователь і наставник, носій сучасних знань і високої культури, загальнолюдських цінностей і національних культурних традицій. Виховати, підготувати такого педагога – нагальне веління нашого часу духовного оновлення, повернення до загальнолюдських пріоритетів державо-, культуро- і людинотворення [3, с. 6].

Слушно є думка стосовно того, що педагог має справу з людиною, яка постійно змінюється в процесі розвитку, тому не можна застосовувати у вихованні шаблонні педагогічні ходи, стереотипні дії. А це вимагає від вихователя постійного творчого пошуку, нестандартних підходів до дитини, яка розумнішає і стає досвідченішою з кожним днем.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники (І. Бех, Н. Гавриш, Н. Голованова, О. Кононко, К. Крутій, З. Плохій, Т. Поніманська, О. Проскура, О. Савченко та ін.) однозначно в думці, що парадигма особистісно орієнтованої освіти задає нові смисли життєдіяльності дітей у закладі дошкільної освіти: на перший план постає особистісна сторона діяльності дитини. Педагогічна взаємодія з дитиною в умовах особистісно орієнтованої освіти потребує прийняття дитини як співучасника педагогічного процесу, як суб'єкта спілкування та діяльності. Дитина – активна істота, з неповторними індивідуальними якостями, з особистим ставленням до оточуючих і розумінням подій, що відбуваються навколо; дитина може по-різному ставитися до педагогічного впливу вихователя, тому що сприймає його через свій внутрішній світ, досвід, свої установки. Тому теза формули нової української школи «педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками» є актуальною й для дошкільної ланки освіти. Необхідна співпраця, співтворчість дітей, вихователів і батьків; надання дітям права вибору та можливості самостійно знаходити шляхи розв'язання завдань та проблемних ситуацій.

На сьогодні саме партнерські стосунки між батьками і педагогами вітчизняні (Г. Беленька, О. Кононко, О. Косарева, М. Машовець та ін.) і зарубіжні (А. Адлер, Т. Гордон, Р. Дрейкурс, Я. Хямяляйнен та ін.) дослідники визначають як такі, що найбільш сприяють вихованню дошкільнят. Батьки й інші члени родини не повинні виступати в ролі експертів чи спостерігачів, а навпаки – почати взаємодіяти з вихователями й дітьми саме на засадах партнерства [2]. Вихователі мають відмовитися від монологу, звички лише керувати батьками,

а натомість віддавати перевагу діалогу, який би передбачав урахування досвіду, поглядів, думок з того чи іншого приводу різних членів сім'ї. Взаємодія двох вихователів – батьків і педагогів – крок до взаєморозуміння, до набуття довіри, обміну духовними та емоційними цінностями, засвоєння педагогічного досвіду, знань, які педагог і батьки передають один одному та дітям.

Наступний компонент формули нової школи полягає в необхідності формування в учнів компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві. І в цьому зв'язку маємо зауважити, що ще в Базовому компоненті дошкільної освіти вперше було висвітлено теоретичне обґрунтування компетентнісного підходу як методологічної основи організації дошкільної освіти. Зокрема, в ньому визначений найголовніший пріоритет в освітньому процесі закладу дошкільної освіти – озброєння дітей наукою життя. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти життєво компетентною дитиною можна вважати ту, яка має досвід розв'язання життєвих проблем, адекватно, конструктивно і ефективно поводить себе та приймає свідоме рішення в різних життєвих ситуаціях, є в них активним суб'єктом, проявляє власне «Я», задовольняє соціальні та індивідуальні потреби [1].

Виховання, яке розглядалося раніше як передача знань та ставлень від попередніх поколінь до майбутніх, виявилось нездатним задовольнити потреби сучасності. Очікування суспільства пов'язані сьогодні з формуванням життєздатної, гнучкої особистості. Організація вихователем освітнього процесу в межах компетентнісного підходу як нового концептуального орієнтиру спрямовується на підготовку дитини до дій у різних ситуаціях сучасного швидкозмінного соціального світу та прийняття єдиновірного, найбільш доцільного для дитини рішення. Тому всі сучасні вихователі повинні добре розуміти та усвідомлювати вимоги компетентнісного підходу і бути готовими їх реалізувати в щоденній роботі з дітьми.

Наступною тезою формули нової української школи є «орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм». Разом з вітчизняними та зарубіжними дослідниками (І. Бех, П. Блонський, Г. Ващенко, Д. Дьюї, С. Золотухін, О. Квас, Я. Корчак, В. Лозова, І. Луценко, А. Макаренко, К. Роджерс, В. Сухомлинський, К. Ушинський) вважаємо принцип дитиноцентризму як прийняття дитини найвищою етнокультурною цінністю основоположним

не тільки для нової української школи, але й для сучасної дошкільної освіти. Дитиноцентризм покликаний забезпечити інтереси й потреби дошкільника через організацію його діяльності, її спрямування та розвиток. Отже, йдеться про культивування відповідних видів діяльності дитини як найбільш сприятливих умов для реалізації її вікових можливостей. Позбавлення дитини самостійної діяльності або її обмеження, жорстке регламентування дій дитини, відведення їй пасивної ролі як об'єкту впливу дорослих гальмує і загальний розвиток особистості, й розкриття природних здібностей.

Кожний сучасний вихователю має прагнути реалізувати психологічно рівноправне, партнерське спілкування з вихованцями, намагатися більше почути, ніж сказати, більше прийняти, ніж запропонувати. Вихователю не повинен змушувати дитину займатися певним видом діяльності, якщо вона цього не бажає; педагог та діти об'єднуються індивідуально чи малими підгрупами для виконання певного задуму. Час від часу вихователю збирає всіх дітей, пропонуючи їм колективну справу чи заняття. Особистість, що не має права на вибір, а привчається діяти за вказівками, не може бути самостійною і відповідальною, не може бути свobodоспроможною.

Значну увагу в концепції нової української школи приділено формуванню сучасного освітнього простору. За нашим переконанням, освітній простір закладу дошкільної освіти – надзвичайно важливий компонент формування особистості дитини дошкільного віку. Нам імпонує підхід К. Крутій до побудови освітнього простору дитинства на пріоритеті вільної самостійної діяльності дитини та її власному виборі на протигагу спеціально організованої діяльності [4, с. 155]. Завдання вихователя полягає в тому, щоб через наповнене освітнє оточення максимально розгорнути самостійну, творчу активність дошкільників, збільшити міру свободи, сприяти варіативному використанню ними простору, виявляти потреби дітей і розвивати їх. Вихователям зараз необхідно залучати вихованців до самостійного моделювання такого простору через: самостійне розташування ігрового матеріалу – максимальну його доступність, коли все, що дитині потрібно для розвитку (іграшки, ігри, книги, матеріал для продуктивної діяльності) доступно для користування, і дитина може грати з ними в будь-яку вільну хвилину; активне використання розвиваючих, дидактичних і інших ігор. Тільки за таких умов освітнє середовище буде дійсно сприяти особистісному зростанню дошкільника.

Висновки з проведеного дослідження. За нашим переконанням, роль вихователя в сучасному виховному процесі полягає зовсім не в тому, щоб замкнути на собі всі виховні впливи і взяти керівництво процесом в свої руки. Навпаки, його організуюча і спрямовуюча сила тим значніша, чим більше в ній демократизму, творчої свободи. Вихователь домагається значних успіхів лише тоді, коли враховує умови та обставини, в яких протікає виховний процес, уважно аналізує наслідки своїх виховних дій і робить з них правильні висновки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в пошуку нових шляхів наступності між дошкільною і початковою ланками освіти; урізноманітненні спільних форм і методів взаємодії вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкової школи з метою досягнення високого рівня адаптації дітей-дошкільників до нових умов і нового статусу школяра нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Дошкільне виховання. 2012. № 7. С. 4–19.
2. Беленька Г.В., Богініч О.Л., Машовець М.А. Здоров'я дитини – від родини. К.: СПД Богданова А.М., 2006. 220 с.
3. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія. К.: Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. 380 с.
4. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч. Концепції, проектування, технології створення. Запоріжжя: ЛІПС ЛТД, 2009. Ч. 1. 320 с.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/344/2013>
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Документ ухвалений рішенням колегії МОН 27/10/2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
7. Педагогічна майстерність. Хрестоматія: навч. посібник / За ред. академіка І.А. Зязюна. К.: СПД Богданова А.М., 2008. 462 с.